

ТЕОРИТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З АУТИСТИЧНИМ СПЕКТРОМ ПРОЯВІВ

Лисенко Т.С.

асистент кафедри корекційної освіти
Херсонського державного університету

Лисенко Т.С. Теоритичні концепції фізичного виховання дітей з аутистичним спектром проявів

Анотація. У статті розкрито значення фізичного виховання дітей з аутистичним спектром проявів, та стану їх психомоторики. Описано структуру механізму формування фізичних навичок, розвиток психомоторних здібностей та його вплив на фізичний та загальний розвиток цієї категорії дітей.

Здійснено аналіз спеціальної літератури різних авторів щодо вивчення питання фізичного виховання, визначення та розвитку психомоторного і фізичного розвитку дітей з аутистичним спектром проявів. Також досліджено стан питання корекційного фізичного виховання дітей з аутизмом у спеціальній літературі.

Стаття розкриває особливості розвитку та систему визначення фізичного, психомоторного розвитку та функціонального стану організму дітей з аутистичним спектром проявів.

Ключові слова: діти з аутистичним спектром проявів, психомоторний розвиток, фізичний розвиток, методи визначення психомоторного розвитку.

Аннотація. Лысенко Т.С. Теоретические концепции физического воспитания детей с аутистическим спектром проявлений. В статье раскрыто значение физического воспитания детей с аутистическим спектром проявлений, и состояния их психомоторики. Описана структура механизма формирования физических навыков, развитие психомоторных способностей и его влияние на физическое и общее развитие этой категории детей.

Осуществлен анализ специальной литературы разных авторов по изучению вопроса физического воспитания, определение и развития психомоторного и физического развития детей с аутистическим спектром проявлений. Также исследовано вопрос коррекционного физического воспитания детей с аутизмом в специальной литературе.

Статья раскрывает особенности развития и систему определения физического, психомоторного развития и функционального состояния организма детей с аутистическим спектром проявлений.

Ключевые слова: дети с аутистическим спектром проявлений, психомоторное развитие, физическое развитие, методы определения психомоторного развития.

Abstract. Lysenko T.S. Theoretically, the concept of physical education of children with an autistic spectrum of manifestations. The article reveals the importance of physical education of children with an autistic spectrum of manifestations, and their psychomotor state. The structure of the mechanism of formation of physical skills, development of psychomotor abilities and its influence on physical and general development of this category of children is described.

The analysis of the special literature of different authors concerning the study of the physical education, determination and development of psychomotor and physical development of children with an autistic spectrum of manifestations is carried out. The status of correctional physical education of children with autism in special literature is also researched.

The article reveals the peculiarities of development and the system for determining the physical, psychomotor development and functional status of children with an autistic spectrum of manifestations.

Key words: preschool children with autism spectrum disorders ,psychomotor development, , the methods of determining psychomotor development.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні відбувається докорінне переосмислення парадигми навчання і виховання дітей з аутистичним спектром проявів . На часі – розробка методологічних, методичних та організаційних питань впровадження оптимального освітнього процесу для дітей цієї категорії.

В останні роки в освітній простір навчальних закладів все більше потрапляє дітей з розладами аутичного спектру (РАС). Пов'язано це із загальною тенденцією до зростання кількості таких дітей в усьому світі, і в нашій країні зокрема. Інклюзивне навчання дає змогу отримати освіту усім дітям, незалежно від їх психофізичних можливостей. Тому поштовхом для отримання освіти дітям з аутичним спектром сприяв інклюзивний рух, який набирає обертів в Україні. Незважаючи на значний прогрес у нашій країні щодо визначення фахівцями діагнозу «розлади аутичного спектра», на низькому рівні й досі лишається як корекційно-розвивальна, так і навчальна робота з дітьми цієї категорії, через що не розкриваються їхня можливості і вони лишаються позбавленими перспектив повноцінної життєдіяльності [2].

Водночас, висновки деяких зарубіжних і вітчизняних дослідників аутичних станів, доводять, що патологічний стан мозку осіб з аутизмом деструктивно впливає не тільки на соціально-емоційну та пізнавальну, але й на їхню рухову діяльність [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням дітей з аутистичним спектром порушень займалися і продовжують займатись Багрій Я.Т., Марценківський І. А., Островська К. О., Романчук О. І., Смоляр Г. Г., Тарасун В. В., Хворова Г. М., Чуприков А. П., Шульженко Д. І. та інші.

Проблему навчання дітей з аутистичним спектром порушень фізичним вправам та їх психомоторний розвиток вивчено недостатньо. Тимофеева Т.Н. досліджувала можливість навчання дітей з аутизмом загальнорозвивальним вправам, ходьбою, стрибкам, бігом. Лавренюк А. зауважує на необхідності розвитку загальної і дрібної моторики дітей з аутистичним спектром порушень і можливості корекції легких форм аутизму засобами фізичного виховання. Аспекти навчання дітей з аутичними проявами плаванню розглянуто у дослідженнях Козакової Д. Ю [7, с. 20-21].

Ідея Л.С.Виготського про те, що дитина з особливостями розвитку є передусім дитина, а потім вже – дитина з тими чи іншими особливостями розвитку, має ті самі закономірності розвитку, що і дитина з так званим типологічним розвитком, а також – те, що підходи до неї на принциповому рівні мають бути ті самі, як і до звичайних дітей.

Дитина з РАС зустрічається з труднощами у формуванні навичок (перешкода в даному випадку – це і є біологічна дефіцитарність). У неї немає розуміння, що від засвоєння певної навички залежить ступінь її адаптації, а отже і рівень комфорту в майбутньому. Вона намагається уникнути труднощів, відкласти, відтягнути боротьбу за розвиток, обмежити себе користуванням вже наявних навичок (пасивна адаптація). Інколи їй не вистачає наполегливості, щоб дотягнутися до більш вищого рівня розвитку[6].

Ж.Ж. Руссо був першим, хто вважав за необхідне тренувати у дітей органи чуття. У своїх педагогічних рекомендаціях він підкреслював важливість

розвитку рухової діяльності дитини, спрямованої на подолання різних природних перешкод, таких як: лазіння по деревах, перелізання через стінку, стрибки, плавання тощо . Ж.Ж. Руссо у своїй системі використовував погляди інших прогресивних педагогів. Наприклад, у Д. Локка він взяв принцип любові до фізичної праці, до систематичної рухливості людини, яку слід прищеплювати у дитинстві. Він підтримував погляди Я.А. Коменського про те, що фізичне виховання повинне починатися з перших днів народження дитини. Основою фізичного виховання, на його думку, повинні бути дитячі рухливі ігри та фізичні вправи на свіжому повітрі [1].

Відповідно до теоретичної концепції фізичного виховання Джона Локка (1632-1704), було характерне намагання до обґрунтування корисності фізичних вправ для підростаючого покоління. Людині перш за все, на його думку, необхідно дбати про зміцнення здоров'я, постійно доглядати за своїм тілом, систематично виконувати фізичні вправи, мати хороші манери та впевненість у своїх силах. Популярність теорії Д. Локка сприяла введенню фізичного виховання в навчальні заклади Англії у вигляді рухливих ігор, спорту та спортивних ігор.

Рухова сфера дітей з аутичним спектром проявів характеризується наявністю стереотипій, труднощами формування предметних дій і побутових навичок, порушеннями дрібної і загальної моторики [4]. У багатьох дітей на уроці адаптивної фізичної культури проявляються стереотипії руху: розгойдування всім тілом, поплескування або почісування, одноманітні повороти голови, махи руками, рухи долонями, схожі на ляскання крилами, ходьба навшпиньки, кружляння навколо своєї осі та інші рухи, які пов'язані з аутостимуляціями і відсутністю самоконтролю. В учнів з аутизмом відзначаються порушення регуляції м'язової діяльності, своєчасно не формується контроль за руховими діями, виникають труднощі в становленні цілеспрямованих рухів, страждає просторове орієнтування.

Практика показує, що знижена довільність в дітей з розладами атичного спектру призводить в першу чергу до порушення координації рухів. Стійкість

вертикальної постави, збереження рівноваги і впевненої ходи, здатність узгоджувати і регулювати свої дії в просторі, виконуючи їх вільно, без зайвої напруги і скутості - все це необхідно людині для нормальної життєдіяльності, задоволення особистих, побутових і соціальних потреб. Найчастіше недостатність саме цих характеристик обмежує рухову діяльність.

Фізична культура, адаптована до особливостей дітей з аутичними проявами, є не тільки необхідним засобом корекції рухових порушень, стимуляції фізичної та моторного розвитку, а й потужним «агентом соціалізації» особистості.

Для розвитку рухової сфери аутичних дітей важливий усвідомлений характер моторного навчання. Дитині з аутичним спектром складно регулювати довільні рухові реакції відповідно з мовленнєвими інструкціями. Вона не може керувати рухом згідно з вказівками іншої особи і не в змозі повністю підпорядкувати рухи власним мовленнєвим командам [7 с.117-119]

Дітям властиві, зокрема, порушення в основних рухах: важка, рвучка хода, імпульсивний біг зі спотвореним ритмом, зайві рухи руками або безглуздо розчепірені руки, які не беруть участі в процесі рухової діяльності, опора на одну кінцівку під час стрибку з двох ніг. Рухи дітей можуть бути мляві або, навпаки, напружено скуті механістично, з відсутністю пластичності. Для дітей є важкими вправи і дії з м'ячем, що пов'язано з порушеннями сенсомоторної координації та дрібної моторики рук [6].

Тому основними цілями навчання дітей з розладами аутичного спектру на уроках адаптивної фізичної культури є:

- розвиток імітаційних здібностей (вміння наслідувати);
- стимулювання до виконання інструкцій;
- формування навичок довільної організації рухів (в просторі власного тіла і в зовнішньому просторі);
- виховання комунікаційних функцій і здатності взаємодіяти в колективі

Таким чином, педагогічна позиція відносно дітей з аутичним спектром має базуватися на розумінні того, що фізичний розвиток є для них важливим

ресурсом, що уможливорює послідовне розкриття їх ресурсів в цілому. Працюючи у напрямі нормалізації тону дитини та становлення її життєво необхідних фізичних якостей, фахівець з фізичної культури сприяє набуттю дитиною з розладом аутичного спектру відкритості щодо сприймання нової інформації, здатності продуктивно взаємодіяти з іншими людьми та ефективно навчатися.

Література

1. Вільчковський Е.С. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку / Вільчковський Е.С. - К. : ІЗМН, 1998. - 64 с.
2. Єфремова В.В. Система роботи з психофізичного розвитку дитини / авт.-упор. В.В.Єфремова. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 160 с.
3. Плаксунова Э.В. Влияние занятий по программе адаптивного физического воспитания "Моторная азбука" на двигательное и психомоторное развитие детей с расстройствами аутистического спектра / Плаксунова Э.В. // Аутизм и нарушения развития. – М., 2009. – № 4. – С. 67-72.
4. Плаксунова Э.В. Использование программы "Моторная азбука" в процессе коррекционно-развивающей работы с аутичными детьми//Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. — М., 2008. — № 2. — С. 2-5.
5. Скрипник Т. В. Системно-феноменологічний підхід до діагностики та корекції розвитку дітей з аутизмом : дис...д-ра психол.наук : 19.00.08 / Скрипник Тетяна Вікторівна; Ін-т спец. педагогіки НАПН України. – К., 2010. – 385 с.
6. Скрипник Т. В. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / Наук. кер. та заг. ред. Т. В. Скрипник. -К: 2013
7. Яшна О.П. Методика навчання адаптивній фізичній культурі в умовах центрів соціальної реабілітації / О.П. Яшна: Навчальний посібник. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2013. – 216с.